

ΘΕΜΑ ΤΕΤΑΡΤΟ

**ΤΟ ΚΡΗΤΙΚΟ ΖΗΤΗΜΑ
ΑΠΟ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΑΠΟΨΗ
ΚΑΤΑ ΤΟ 19ο ΚΑΙ ΤΙΣ ΑΡΧΕΣ ΤΟΥ 20ου ΑΙΩΝΑ**

*Είχαμε θάρρος εις εσάς τσι βασιλείς τσι Φράγκους
κι εδά μας αδικήσετε κι αφήσετε μας σκλάβους.
Όσοι καταλυθήκανε στα όρη και στα δάση
ποιος είναι που θα σου τσί πεί και θα τσί λογαριάσει.
(Δημοτικό τραγούδι της Κρήτης)*

*Ήρθε καιρός και ήθελε να σας ελευθερώση
πότ' ο Φραντσέζος Βασιλιάς, δίκιο να σάσε δώση,
πότε ο Προύσσοσ, Μόσκοβος, πότε ο Νυπεργιάλος
μ' ότ' ήθελεν ο ένας των δεν ήθελεν ο άλλος.
(Σατιρικό τραγούδι του 1868,
το οποίο συνοψίζει το Κρητικό ζήτημα)*

Ενότητα Πρώτη

Ο αγώνας της Εθνεγερσίας στην Κρήτη (1821-1830)

Ερωτήσεις ανάπτυξης

1.

ΠΗΓΗ 1

... Οι περιστάσεις ήσαν λίαν δυσμενείς δια την έκρηξιν επαναστατικού κινήματος (σημ.: το 1821) εις την Κρήτην. (...) Από των παραμονών της επανάστασεως, οι Τούρκοι επεδόθησαν εις βιαιοπραγίας προς εκφοβισμόν, και δια παντός μέσου αφήρουν τα τυχόν υπάρχοντα όπλα των ραγιάδων. Πλην των ορεινών περιοχών, ιδίως των Σφακίων, οι Έλληνες της Κρήτης, παρακολουθούμενοι και κατατυραννούμενοι, εστερούντο όπλων και παντός συνδέσμου προς ανάπτυξιν επαναστατικής κινήσεως. Οι τρεις πασάδες Ηρακλείου (μεγάλου Κάστρου), Ρεθύμνης και Χανίων (Κυδωνίας), συνηγωνίζοντο εις θηριωδίας προς απομύζησιν των Χριστιανών και παρεμπόδιον πάσης επαναστατικής προθέσεως (...) Ότε εγνώσθη η επανάστασις εις την Πελοπόννησον και μολονότι ουδεμία είχε εισέτι εκδηλωθή επιτόπιος επαναστατική κίνησις, οι Τούρκοι ήρχισαν συστηματικώς να διαπράττουν θηριωδίας, αι οποίαι απέβλεπον πλέον εις εξόντωσιν ή εις τρομοκράτησιν του πληθυσμού. (...) Ο αγών της ελευθερίας είχε καταστή πλέον δια τους Κρήτας το μόνον μέσον σωτηρίας από της πλήρους εξολοθρεύσεως.

Απ. Β. Δασκαλάκη, *Η Έναρξις της Ελληνικής Επανάστασεως του 1821*, Αθήναι 1962, σσ. 93-94

ΠΗΓΗ 2

Ο Καλλίνικος Κριτοβουλίδης, ο εγκυρότερος απομνημονευματογράφος του κρητικού αγώνα, παρέχει με επιγραμματική λιτότητα την εικόνα της πρώτης εξέγερσης των Κρητών:

«Απρωετοίμαστοι λοιπόν και εγκαταλελειμμένοι εις μόνους εαυτούς κατήλθον εις τον αγώνα... Τα πολεμοφόδιά των ήσαν κατ' αρχάς μόνον τεσσαράκοντα βαρελάκια πυρίτιδος, ήτοι οκάδες 360... Πού δε ο μόλυβδος και ο χάρτης; τα βιβλία των εκκλησιών και τα βαρίδια των στατήρων και ό,τι έτερον του είδους τούτου ευρίσκετο πρόχειρον, εχρησίμευσαν το πρώτον εις κατασκευήν χαρτουσιών και φυσιγγίων. Ο δε Κρης επί πολλούς μήνας ηγόραζε δι' ιδίας δαπάνης αντί τριών, τεσσάρων ή και πέντε ισπανικών ταλήρων εκάστην οκάν πυρίτιδος. Μετρητά προς τούτοις ήσαν τα όπλα εις εκείνην την εποχήν, δι' ων επέδειξαν την πρώτην αντίστασίν των, ουχι βεβαίως πλειότερα των 1200, εξ ων μεν Σφακιανών περί τα οκτακόσια...».

[πηγή: Θ. Δετοράκη, *Ιστορία της Κρήτης*, Ηράκλειο Κρήτης, ²1990, σσ. 321-322]

ΠΗΓΗ 3

Η κρίση του Διονυσίου Κόκκινου για την επανάσταση (1821-1830) στην Κρήτη:

«Το φαινόμενο της επαναστάσεως της Κρήτης είναι μοναδικόν εις όλην την ιστορίαν του ελληνικού αγώνος. Ήτο μία εξέγερσις εγκαθείρκτου και αλυσοδέτου πιάνος, με μόνην δύναμιν την ελληνικήν του συνειδήσιν, την ζωτικότητα, την φιλοτιμίαν του και την οργήν του. Και αυτή η δύναμις ήτο αρκετή όχι μόνον δια να αρχίση η επανάσταση αφ' εαυτής, αλλά και δια να συνεχισθή ακατάβλητος, λάμπουσα εις όλην την ελληνικήν εποποιίαν με το φως του αυθορμήτου της, σχεδόν αγρία εκ των ανεκδιηγήτων μαρτυρίων εναντίον των οποίων υψώθη, καταδυομένη και αναδυομένη διαρκώς εντός κυμάτων αίματος, αντλούσα ολοένα δυνάμεις από τον σκληρότατον αγώνα της...»

Διον. Κόκκινου, *Η ελληνική επανάστασις*, τ. Α', σ. 611

Λαμβάνοντας υπόψη το περιεχόμενο των πηγών 1 και 2 και τις γνώσεις σας από το σχολικό βιβλίο, να σχολιάσετε την κρίση του Διον. Κόκκινου (πηγή 3) για την επανάσταση του 1821 για την Κρήτη.

2.

ΠΗΓΗ 1

Προσωρινόν Πολίτευμα της Ελλάδος κατά την εν Επιδαύρω Α' Εθνικήν Συνέλευσιν

Εν ονόματι της Αγίας και Αδαιρέτου Τριάδος

«Το Ελληνικόν έθνος, το υπό την φρικώδη Οθωμανικήν δυναστείαν, μη δυνάμενον να φέρη τον βαρύτατον και απαραδειγμάτιστον ζυγόν της τυραννίας, και απασείσασιν αυτόν με μεγάλας θυσίας, κηρύττει σήμερον δια των νομίμων Παραστατών του, εις Εθνικήν συνηγμένην Συνέλευσιν, ενώπιον Θεού και ανθρώπων, 'την Πολιτικήν αυτού ύπαρξιν και ανεξαρτησίαν'».

Εν Επιδαύρω, την ά. Ιανουαρίου, έτει αωκβ.´ και Α´ - της Ανεξαρτησίας
Α. Σβώλου, *Τα ελληνικά Συντάγματα 1822-1975/1986*,
εκδ. Στοχαστής, 1998 (νέα έκδοσις), σ. 107

ΠΗΓΗ 2

[Το πρώτο μέρος από την «Προσωρινήν Πολιτείαν της νήσου Κρήτης», όπως ψηφίσθηκε στη Γενική συνέλευση των Αρμένων Αποκορώνου (21 Μαΐου 1822), κατά το πρότυπο της Γενικής Συνελεύσεως της Επιδαύρου

Σπ. Ζαμπελίου - Κ. Κριτοβουλίδου, *Ιστορία των επαναστάσεων της Κρήτης*, 409-410]

Εν ονόματι της τρισυποστάτου θεότητος

«Οι κάτοικοι της νήσου Κρήτης, πλήρεις από υψηλόν και ευγενές της ελευθερίας αίσθημα, έλαβον κατά της Οθωμανικής τυραννίας τα όπλα περι τας

14 του μηνός Ιουνίου εν έτει 1821. Πειθόμενοι εις την ιεράν φωνήν της Πατρίδος, και αποσείσαντες εν μέρει τον φρικώδη τούτον ζυγόν, συνήλθον οι νόμιμοι Παραστάται των διαφόρων επαρχιών κατά την σεβαστήν της Υπερτάτης δυνάμεως πρόσκλησιν, και καλώς σκεφθέντες επεξεργάσθησαν τον επόμενον οργανισμόν, σύμφωνον με το πνεύμα και τας παραδεχθείσας αρχάς του Γενικού Συστήματος της Ελλάδος, του οποίου κηρύττουσι σήμερον την άθικτον και ακριβή διατήρησιν».

Εν Αρμένιοις τη 20 Μαΐου 1822, Β΄ έτος της Ανεξαρτησίας
[πηγή: Θ. Δετοράκη, Σφραγίδες Κρητικής Ελευθερίας (1821-1898),
προλογίζει ο Στυλιανός Αλεξίου, Εταιρία Κρητικών Ιστορικών Μελετών, έκδοση για την
εκατονταετηρίδα της κρητικής ελευθερίας (1898-1998), Ηράκλειο 1998, σ. 49]

Αφού λάβετε υπόψη τις αναλογίες που παρατηρούνται στο περιεχόμενο των δύο κειμένων, να ανιχνεύσετε και να διατυπώσετε τις επιδιώξεις¹ των επαναστατημένων Κρητών.

3.

ΠΗΓΗ 1

Κρίση του Φιλήμονος, (Δοκίμιον Ιστορικών περί της Ελληνικής Επανάστασεως, τόμος Δ΄, Αθήναι 1861, σ. 309) για τον Μιχ. Αφεντούλη.

«Ο Αφεντούλιεφ γεγεννημένος εν Ρωσία εξ Ελλήνων γονέων, ήτο ανήρ μεγάλου ζήλου υπέρ της πατρίδος, αλλά μέτριος το πνεύμα, κενόδοξος ικανώς, επιδεικτικός, και εν ταυτώ ουδέν φέρων πλεονέκτημα στρατιωτικών αρμόδιον προς τας περιστάσεις».

ΠΗΓΗ 2

Οι σύγχρονοι του Αφεντούλη απομνημονευματογράφοι και οι μεταγενέστεροι ιστορικοί της Κρήτης τον κρίνουν με υπερβολική αυστηρότητα και του αποδίδουν βαρύτατους χαρακτηρισμούς. Παρ' όλα αυτά, πρέπει να του αναγνωρισθεί ότι είχε αναμφισβήτητες οργανωτικές ικανότητες και το έργο του στην Κρήτη δεν υπήρξε εξ ολοκλήρου αρνητικό...

Ο Αφεντούλης επιδίωξε να οργανώσει πολιτικά τον αγώνα και να ετοιμάσει σχέδιο πολιτικού οργανισμού. Αυτός ήταν ο σκοπός του από τις πρώτες κιόλας μέρες της εξουσίας του: «να βάλω τα πράγματα εις την τάξιν και να συστήσω σύστημα γενικής ενταύθα βουλής», γράφει στον Κουντουριώτη (26 Νοεμβρίου 1821). Για το σκοπό αυτόν κάλεσε το φίλο του Πέτρο Ομηρίδη Σκυλίτση, που είχε ήδη εκπροσωπήσει το νησί ως «παραστάτης της νήσου Κρήτης» στην Πρώτη Εθνική Συνέλευση της Επιδάουρου.

Κρήτη, Ιστορία και Πολιτισμός, έκδοση Συνδέσμου τοπικών ενώσεων Δήμων και Κοινοτήτων Κρήτης, τόμος Β΄, Ηράκλειο 1988, σ. 373

¹ Εθνικός, απελευθερωτικός χαρακτήρας της επανάστασης. Η πολιτική οργάνωση της Επανάστασης ήταν ανάγκη επιτακτική για τη διεξαγωγή του αγώνα· της δίδεται ίση προτεραιότητα με τη διεξαγωγή του ένοπλου αγώνα. Στο προοίμιο της «Προσωρινής Πολιτείας» εκφράζεται η θέληση

του κρητικού λαού να κυβερνηθεί με βάση ένα φιλελεύθερο καταστατικό χάρτη κατά το πρότυπο του πρώτου ελληνικού Συντάγματος (1822).

Με βάση τα παραθέματα και τις πληροφορίες του σχολικού βιβλίου:

- α) Να εκθέσετε τις ενέργειες του «Γενικού Επάρχου» της Κρήτης, Μιχ. Αφεντούλη, για την πολιτική οργάνωση της Κρήτης κατά την περίοδο 1821-1822.
- β) Να αξιολογήσετε το έργο του όσον αφορά στην εξέλιξη της κρητικής επανάστασης του 1821.
- γ) Να επισημάνετε και να αναλύσετε τους παράγοντες εκείνους οι οποίοι οδήγησαν στην καθαίρεσή του και στο διορισμό νέου Γενικού Διοικητή Κρήτης το Μάιο του 1823.

4.

ΠΗΓΗ 1

Η πρώτη μεγάλη κρίση της κρητικής Επανάστασης

Η έκκληση του Τομπάζη

Στον πρόεδρο του Εκτελεστικού Γεώργιο Κουντουριώτη ο Τομπάζης γράφει σε αναφορά του της 2 Μαρτίου 1824: «Κύριε, η ταλαιπώρος Κρήτη πνέει τα λοίσθια. Ολίγη στρατιωτική βοήθεια και η έκπλευσις των πλοίων θέλει ελευθερώσει αυτήν από του να αφανισθή. Είναι πλουσία και υπόσχεται να αποζημιώσει δι' αυτά εκατονταπλασίως, φθάνει μόνον να διασωθή από τους εχθρούς και από τους ληστές, οίτινες σφετερίζουσι τα εθνικά εισοδήματα. Κύριε, αν χάση το έθνος την ωραίαν Κρήτην, χάνει το δεξιόν οφθαλμόν του και η ανεξαρτησία δεν θέλει να είναι σημαντική. Ας προθυμοποιηθεί λοιπόν η σεβ. Διοίκησης να ασφαλίση ταύτην την νήσον, τώρα όπου ίσως οι εχθροί μας χαρίσωσιν ολίγας ημέρας, δια μη μετανοήσωμεν εις μάτην».

[Δυστυχώς, η Κρήτη αφέθηκε στην τύχη της.]

[Πηγή: Θ. Δετοράκη, *Ιστορία της Κρήτης*, ό.π., σ. 340]

[Παράθεμα σχολικού βιβλίου, σ. 180]

ΠΗΓΗ 2

Οι εκκλήσεις (σημ.: του Τομπάζη) προς την κυβέρνηση και τα διαβήματα των Κρητικών βουλευτών στην Πελοπόννησο για να σταλεί επειγόντως βοήθεια στην Κρήτη δεν έφεραν κανένα αποτέλεσμα. (...) Σε όλο αυτό το διάστημα της τρομερής αγωνίας της Κρήτης καμιά βοήθεια, ούτε το πιο μικρό δείγμα συμπαραστάσεως έφθασε στο νησί. Ο αλληλοσπαραγμός ανάμεσα στους κυβερνητικούς και αντικυβερνητικούς δεν άφηνε περιθώρια να αντιληφθούν το θανάσιμο κίνδυνο που διέτρεχε μια από τις πιο νευραλγικές περιοχές της επαναστατημένης χώρας. Μόνον όταν έλαβε η κυβέρνηση την τελευταία απεγνωσμένη έκκληση του Τομπάζη, άρχισε να συνειδητοποιεί τη σοβαρότητα της καταστάσεως της Κρήτης και με έγγραφο της 4ης Μαρτίου προς τους προκρίτους των Σπετσών και της Ύδρας όπου εξέθετε την τραγική θέση του νησιού, παρακαλούσε «να ετοιμασθώσιν όσον το γρηγορότερον δέκα πέντε πλοία και δύο πυραλευτά, και να εκπλεύσουν εις Κρήτην». Ούτε όμως και αυτό

το καθυστερημένο κυβερνητικό διάβημα έφερε γρήγορο αποτέλεσμα για να φθάσει κάποια βοήθεια, όσο υπήρχαν ελπίδες και δυνατότητες.

.....
Ο Μανόλης Τομπάζης που τόσες φορές και προηγουμένως είχε ζητήσει να παραιτηθεί, είδε ότι η παρουσία του δεν είχε πια κανένα νόημα στην Κρήτη. Στις 6 Απριλίου 1824, από το λιμάνι του Λουτρού, έστειλε στους Κρητικούς την τελευταία του προκήρυξη. Και αυτή όμως δεν ήταν εκείνη που είχαν απόλυτη ανάγκη οι κάτοικοί της: «Τα δεινά σας εν τω αγώνι, αι διαιρέσεις και αι καταστροφάι ας υπέστητε, επήνεγκον πλήρη σχεδόν υποταγήν εις τον εχθρόν... Δι' αγάπην της πίστεως και της πατρίδος λάβετε και αύθις τα όπλα σας επί τινα έτι χρόνον και έχω χρηστάς ελπίδας ότι η Ελλάς δεν θέλει να σας εγκαταλείψει». Υποσχόταν μάλιστα πως επιστρέφοντας στην Ελλάδα θα φρόντιζε να τους σταλή οπωσδήποτε βοήθεια. (...)

Στα τέλη του 1824 η κατάκτηση και η υποταγή της Κρήτης είχε σχεδόν συντελεσθεί μέσα σε ένα όργιο από σφαγές, βιαιότητες και αιχμαλωσίες. (...) Η υποταγή της Κρήτης είχε δυσμενείς επιπτώσεις για την Επανάσταση γενικότερα. Η γη της έγινε ισχυρή βάση ανεφοδιασμού του εχθρού.

I.E.E., τόμος ΙΒ', σσ. 343-345

Λαμβάνοντας υπόψη σας το περιεχόμενο των πηγών και τις γνώσεις από το βιβλίο:

- α) Να παρουσιάσετε συνοπτικά την κατάσταση στην οποία είχε περιέλθει η Επανάσταση στην Κρήτη το 1824 και να επισημάνετε τους παράγοντες που συνέβαλαν στη διαμόρφωση αυτής της κατάστασης.
- β) Στην έκκλησή του για βοήθεια προς τον Γ. Κουντουριώτη ο Τομπάζης κάνει έκκληση στο συναίσθημα και τη λογική του δέκτη. Να επισημάνετε τα επιχειρήματά του και να αξιολογήσετε την επιχειρηματική τους ισχύ.
- γ) Να παρουσιάσετε και να αιτιολογήσετε την αντίδραση της κυβέρνησης της επαναστατημένης Ελλάδας στην έκκληση του Τομπάζη.

5.

ΠΗΓΗ 1

Οι ρίζες του «Κρητικού Ζητήματος»

Το Κρητικό ζήτημα

Ήρθε καιρός και ήθελε να σας ελευθερώση
πότ' ο Φραντσέζος Βασιλιάς, δίκηο να σάσε δώση,
πότε ο Προύσσοσ, Μόσκοβος, πότε ο Νυπεργιάλος,
μ' ότ' ήθελεν ο ένας τως δεν ήθελεν ο άλλος.

Σατιρικό τραγούδι του 1868,
το οποίο συνοψίζει το Κρητικό ζήτημα

«Οι ρίζες του Κρητικού ζητήματος βρίσκονται στο σφάλμα το οποίο διέπραξε η Ευρώπη το 1830, όταν αποφάσισε να αφήσει την Κρήτη εκτός των συνόρων

της Ελλάδας», έγραφε το 1868 ο William J. Stillman, ο οποίος είχε διατελέσει πρόξενος της Αμερικής στην Κρήτη. Η πλειονότητα των παρατηρητών εκείνης της εποχής διαπίστωνε άλλωστε ότι οι πολυάριθμες εξεγέρσεις στην Κρήτη του 19ου αιώνα δεν ήταν παρά καθυστερημένος αντίλαλος του ελληνικού αγώνα του 1821 για την ανεξαρτησία αλλά και συνέπεια του γεγονότος ότι το Πρωτόκολλο του Λονδίνου του 1830 δεν είχε περιλάβει αυτό το τμήμα του ελληνισμού στα σύνορα του νεοσύστατου ελληνικού κράτους.

Το 1832 το απελευθερωμένο αυτό κράτος περιλάμβανε μόνο το ένα τρίτο των Ελλήνων και υπολειπόταν πολύ από τη Μεγάλη Ιδέα, το όνειρο των αλύτρωτων Ελλήνων της οθωμανικής αυτοκρατορίας να γίνουν πολίτες ενός ενιαίου ελληνικού κράτους. Ο αποκλεισμός της Κρήτης από το ελληνικό κράτος γέννησε το Κρητικό ζήτημα, το οποίο σύντομα εντάχθηκε στο Ανατολικό ζήτημα, που έχει περιγραφεί ως «το πρόβλημα κάλυψης του κενού που δημιουργείται από τη βαθμιαία εξαφάνιση της τουρκικής αυτοκρατορίας από την Ευρώπη» και ως «το σύμπλεγμα προβλημάτων που προκύπτουν από την τουρκική κατοχή της Κωνσταντινούπολης, της Βαλκανικής χερσονήσου και της Εγγύς Ανατολής».

Λ. Μακράκη, *Η διάπλαση ενός εθνικού ηγέτη*, Ελευθέριος Βενιζέλος (1864-1910), Αθήνα 1992 (εκδ. Μ.Ι.Ε.Τ.), σσ. 77-79

ΠΗΓΗ 2

Απόσπασμα από την προκήρυξη («Προς τους Έλληνας») του Κρητικού Συμβουλίου (22 Απριλίου 1830):

«Η Κρήτη ήτο και είναι μέρος αδιάσπαστον της Ελλάδος αυτής, ως συναγωνισθείσα και συναγωνιζομένη με τα λοιπά επαναστατημένα μέρη από την αρχήν, ώστε δεν ημπορεί τις να εννοήση πώς εις διαφόρους πράξεις πληρεξουσίων των σεβαστών τούτων μοναρχών η Κρήτη παρεισιωπήθη διόλου, ενώ ακόμη μάλιστα έχει τον εξολοθρευτικόν πόλεμον εις τους κόλπους της και οι Τούρκοι είναι περιορισμένοι εις μόνα τα φρούριά των από τους Έλληνας...

Ημείς δεν ευρίσκομεν αλλού την σωτηρίαν μας παρά εις τα όπλα μας και εις αυτόν τον έντιμον Θάνατον...».

Παράθεμα σχολικού βιβλίου, σ. 183

ΠΗΓΗ 3

Αποσπάσματα από την τελευταία δραματική διαμαρτυρία του Κρητικού Συμβουλίου (23 Νοεμβρίου 1830) προς την Ελληνική Κυβέρνηση και τους αντιπροσώπους των τριών Μεγάλων Δυνάμεων, Αγγλίας, Γαλλίας και Ρωσίας, για την αδικία που διέπραξαν εις βάρος της Κρήτης, αποκλείοντάς την από τα όρια του νεοσύστατου ελληνικού κράτους.

Ζαμπελίου - Κριτοβουλίδου, 810-812

«Εις τοιαύτην δεινήν και ανέλπιστον θέσιν ευρισκόμενος ήδη ο πολυπαθής χριστιανικός λαός της Κρήτης, συνηγμένος δια των Αντιπροσώπων του εις διαφόρους γενικής Συνελεύσεις και κατά συνέπειαν των αποφάσεων αυτών

διαμαρτύρεται σήμερα πασιφανώς ενώπιον Θεού και ανθρώπων, ενώπιον της χριστιανοσύνης, και του φωτισμένου όλου Κόσμου, ενώπιον των τριών Σεβαστών Μοναρχών, Αγγλίας, Γαλλίας και Ρωσίας, ενώπιον του αδεκάστου Κριτηρίου της ιστορίας, διαμαρτύρεται, λέγομεν, εναντίον της ως προς την Κρήτην διαγωγής της Ελληνικής Κυβερνήσεως, και καθ' όλων αυτών των διαληφθεισών δια την Κρήτην πράξεων των πληρεξουσίων, και λοιπών υπουργών των τριων Συμμάχων Δυνάμεων. Και φυλάττει σώα και άθικτα τα απαράγραπτα και αναπαλλοτρίωτα δικάια του ως προς την αρχήθεν Πατρών του Γην, την οποία ασυγχώρητος αδικία παρανόμως αφήρησσε, και ζητεί να του αφαρπάση και σήμερα, έπειτα αφ' ου την επότισε τώρα και δέκα έτη με το αίμα του αδιακόπως, και την εβαστούσε με τας ανηκούστους θυσίας, ταλαιπωρίας και δυστυχίας του.

Φυλάττει προσέτι ο λαός ούτος της Κρήτης όλον το δίκαιον του να φροντίση όπως εγκρίνη περί της ανακτήσεως της Πατρώας του Γης, την οποίαν πρώτοι και τελευταίοι οι προπάτορές του και αυτός σήμερα συνώκησαν εξημέρωσαν και επολίτισαν και από της οποίας τους νόμους, τον πολιτισμόν, επιστήμας, τέχνας κ.λπ. εδανείσθησαν οι λοιποί Έλληνες. Τέλος την γην των εκείνην, εις την οποίαν εβασίλευσεν ο Μίνως, ο πρώτος νομοθέτης της Ευρώπης, του οποίου την γλώσσαν, τον εθνικόν χαρακτήρα, τα έθιμα κ.λπ. έχει ακόμη έως την σήμερα. Και διατηρεί την αδιαχώριστον και αιώνιον ένωσίν του με τους συναγωνιστάς του Έλληνας, με τους οποίους συγκροτεί και σήμερα το Ελληνικόν Έθνος, από το οποίον ωρκίσθη να μένη αδιάσπαστος και αδιαχώριστος...».

[πηγή: Θ. Δετοράκη, *Σφραγιδες Κρητικής ελευθερίας*, ό.π., σ. 56]

Λαμβάνοντας υπόψη σας το περιεχόμενο των πηγών και τις γνώσεις από το βιβλίο:

- α) Να προσδιορίσετε το περιεχόμενο του όρου «Κρητικό Ζήτημα»².
- β) Να ανιχνεύσετε τις ρίζες του Κρητικού Ζητήματος.
- γ) Να σχολιάσετε όσα αναφέρουν οι Κρήτες αγωνιστές προβάλλοντας το δίκαιο των αγώνων τους.

Ερωτήσεις σύντομης απάντησης

1. Να τεκμηριώσετε την άποψη ότι οι τοπικές συνθήκες ήταν εξαιρετικά δυσμενείς στην οργάνωση επαναστατικού κινήματος στην Κρήτη το 1821.
2. α) Πώς ξεκίνησε ο αγώνας της Εθνεγερσίας στην Κρήτη το 1821;

² Το ζήτημα της ανεξαρτησίας της Κρήτης και της ένωσής της με την Ελλάδα.

- β) Ποια ήταν η άμεση αντίδραση της τουρκικής διοίκησης της Κρήτης στην εξέγερση των Κρητών;
3. α) Να αναφέρετε τους λόγους οι οποίοι καθιστούσαν απαραίτητη προϋπόθεση για τη διεξαγωγή και τη συνέχιση του αγώνα του 1821 στην Κρήτη την πολιτική οργάνωση του νησιού.
β) Ποια ήταν η συμβολή του Μιχαήλ Αφεντούλη στο ζήτημα αυτό;
4. Να αναφέρετε τους λόγους που οδήγησαν στην καθαίρεση του πρώτου Γενικού Διοικητή Κρήτης, του Μιχαήλ Αφεντούλη, και στο διορισμό νέου Διοικητή, του Εμμ. Τομπάζη, το Μάιο του 1823.
5. Να εκθέσετε τις πρώτες ενέργειες του Εμμ. Τομπάζη μετά την άφιξή του στο νησί το Μάιο του 1823.
6. Ποια ήταν η επίδραση της Ιουλιανής Συνθήκης (Λονδίνο, 6 Ιουλίου 1827) στην εξέλιξη της Κρητικής Επανάστασης του 1821-1828;
7. α) Να παρουσιάσετε συνοπτικά την πολιτική του Ι. Καποδίστρια σχετικά με το Κρητικό Ζήτημα.
β) Να αιτιολογήσετε τον χαρακτηρισμό της συγκεκριμένης πολιτικής ως «ασταθούς».
8. Ποιες αντιδράσεις προκάλεσε στους Κρήτες η απόφαση για την επαναστατημένη Κρήτη στο Πρωτόκολλο του Λονδίνου 1830;

Ερωτήσεις αντικειμενικού τύπου

Συνδυασμός ερωτήσεων πολλαπλής επιλογής και σύντομης απάντησης

1. **A.** Να βάλετε σε κύκλο το γράμμα που αντιστοιχεί στη σωστή απάντηση.
Πρώτος Γενικός Διοικητής της επαναστατημένης Κρήτης (1821) υπήρξε:
α) ο Δ. Υψηλάντης
β) ο Ι. Κωλέττης
γ) ο Ι. Καποδίστριας
δ) ο Μιχαήλ Κομνηνός Αφεντούλης
- B.** Να αναφέρετε τις ενέργειες του πρώτου Γενικού Διοικητή Κρήτης για την πολιτική οργάνωση της επαναστατημένης Κρήτης:

.....
.....
.....

2. **A.** Να βάλετε σε κύκλο το γράμμα που αντιστοιχεί στη σωστή απάντηση.
Ο Ι. Καποδίστριας, με την άφιξή του στην Ελλάδα (1828), έστειλε στην Κρήτη τον Α. Μαυροκορδάτο με τη συνοδεία αγγλικού και γαλλικού στόλου, προκειμένου να:
- α) επιτύχει την αναζωπύρωση της επανάστασης στη Δυτική Κρήτη
 - β) διευκολύνει την αποχώρηση των τουρκοαιγυπτιακών δυνάμεων από το νησί
 - γ) ενισχύσει την προσπάθεια των Μεγάλων Δυνάμεων για απόσπαση της Κρήτης από την τουρκική κατοχή
 - δ) πατάξει τη ληστεία και την πειρατεία στις ελληνικές θάλασσες
- B.** Να εντάξετε και να σχολιάσετε τη συγκεκριμένη ενέργεια στο πλαίσιο της πολιτικής του Ι. Καποδίστρια στο Κρητικό ζήτημα:
-
-
-
3. **A.** Να βάλετε σε κύκλο το γράμμα που αντιστοιχεί στη σωστή απάντηση.
Με το πρωτόκολλο του Λονδίνου (1830) αποφασίστηκε:
- α) η προσάρτηση της Κρήτης στο νεοσύστατο ελληνικό κράτος
 - β) η ανακήρυξη της Κρήτης σε αγγλικό προτεκτοράτο
 - γ) η παραχώρηση της Κρήτης από το Σουλτάνο στον αντιβασιλέα της Αιγύπτου
 - δ) η ίδρυση «Ηγεμονίας» κατά το πρότυπο των παραδουνάβειων Ηγεμονιών
- B.** Να παρουσιάσετε τις αντιδράσεις που προκάλεσε η σχετική απόφαση στους Κρήτες:
-
-
-

Εργασία για το σχολείο

ΠΗΓΗ 1

[Το Κρητικό Ζήτημα αποτελεί τμήμα του Ανατολικού Ζητήματος]

Η Ελλάδα, η Τουρκία, η Αγγλία και η Ρωσία είχαν άμεσο ενδιαφέρον για την Κρήτη.

Η Ελλάδα, δεσμευμένη στη Μεγάλη Ιδέα και στην απελευθέρωση της ελληνικής πλειονότητας του νησιού υποστήριζε ανεπιφύλακτα την ένωση. Η Τουρκία ήταν απρόθυμη να παραιτηθεί από εδάφη που αποτελούσαν συνδετικό κρίκο μεταξύ των ευρωπαϊκών περιοχών της αυτοκρατορίας και της Αιγύπτου και, ευνόητα, έπαιξε το ρόλο προστάτιδας του μεγάλου μουσουλμανικού πληθυσμού της Κρήτης, που ήθελε να τη διατηρήσει ως επαρχία της. Την πολιτική της τοποθέτηση στο ζήτημα περιέπλεκαν και πολλές εσωτερικές συγκρούσεις σχετικές με τον ευρύτερο προσανατολισμό της αυτοκρατορίας. Η Αγγλία δεν είχε πραγματικούς λόγους να ευνοεί τις προσδοκίες και τα σχέδια των Κρητών. Γι' αυτήν η Κρήτη - μαζί με άλλα εδάφη που απέκτησε, όπως το Γιβραλτάρ το 1704, τη Μάλτα το 1800, την Κύπρο το 1878 και τη Διώρυγα του Σουέζ το 1882 - κατοχύρωνε τον έλεγχο των θαλάσσιων δρόμων που οδηγούσαν στις πλουτοπαραγωγικές πηγές της Ινδίας και ήταν το πορθμείο για τις «εσωτερικές» συγκοινωνίες της βρετανικής αυτοκρατορίας. Η στάση της Ρωσίας ήταν ρευστή. Γι' αυτήν η Κρήτη αντιπροσώπευε προχωρημένο στρατηγικό φυλάκιο για την κάλυψη και προστασία των προσβάσεων της στην ανατολική Μεσόγειο...

Η πολιτική των άλλων ευρωπαϊκών κρατών διαμορφωνόταν σε συνάρτηση με τις υποχρεώσεις τους από διεθνείς συμφωνίες, σύμφωνα με το εθνικό αίσθημα της καθεμιάς και τις δυναμικές πολιτικές τους επιδιώξεις. Η Γαλλία, με τις ιδεαλιστικές φιλελληνικές της αντιλήψεις, που ήταν απόρροια της επαναστατικής και ναπολεόντειας ιδεολογίας της, υποστήριζε την πολιτική της Ελλάδας στο θέμα της Κρήτης. Εξάλλου, τα εμπορικά συμφέροντά της στην Κρήτη ήταν μεγαλύτερα από οποιασδήποτε άλλης Δύναμης, και η εκπροσώπησή της εκεί ευρύτερη και από της Αγγλίας...

Η Πρωσία, μέλος της Ιεράς Συμμαχίας, δεν είχε άμεσο ενδιαφέρον για την Κρήτη, αλλά πρόσφερε την υποστήριξή της στην πολιτική των συμμάχων της με την ανάπτυξη σχέσεων με την Τουρκία, προς το τέλος του 19ου αιώνα, άρχισε βαθμιαία να της προσφέρει συμπαράσταση και να κλίνει προς την αποδοχή της διατήρησης του status quo, στάση που ικανοποιούσε τους Οθωμανούς. Η Ιταλία αμφιταλαντευόταν. Δεν είχε έρεισμα για να προβάλει άμεσες αξιώσεις στην Κρήτη, αλλά το παρελθόν της ενετικής κατοχής στη Μεγαλόνησο, όπως και σε άλλα νησιά του Αιγαίου, της επέτρεπε να αναφέρεται σε κάποια «ιστορικά δικαιώματα στην περιοχή».

...Όλες οι Δυνάμεις, και ιδιαίτερα η Τουρκία, ανησυχούσαν για το ότι, αν υποχωρούσαν στις απαιτήσεις της Ελλάδας στο θέμα της Κρήτης, θα άνοιγαν το δρόμο και σε άλλες διεκδικήσεις σε άλλα μέρη της Βαλκανικής χερσονήσου και, πιθανώς, θα αντιμετώπιζαν εκτεταμένη πολεμική σύγκρουση.

Λ. Μακράκη, Ελευθέριος Βενιζέλος, ό.π., σσ. 80-83

ΠΗΓΗ 2

«Έβαλε λοιπόν τώρα και λίγα χρόνια στην εθνική γιορτή, στις 25 του Μάρτη, ο κυρ Ιδομενέας το αφηλό καπέλο του και πήγε στην εκκλησία. Κι ως είπε το Βαγγέλιο της μέρας ο διάκος και κατέβαινε από τον άμβωνα, ανέβηκε αυτός, άπλωσε τα χέρια στο πλήθος, φώναξε:

- Αδέρφια, ακούστε, Θεού φώτιση, βρήκα πώς να λευτερωθεί η πατρίδα! Να σηκωθούμε όλοι οι Κρητικοί, άντρες, γυναίκες και παιδιά, και να πάμε να ρίξουμε από μίαν πέτρα στη Σούδα³. Να μολώσει η άτιμη, να γίνει στεριά, να μην τη ζηλεύουν πια οι δυνατοί του κόσμου· αλλιώς λευτεριά δε θα δούμε. Εμπρός, αδέρφια, ξεσηκωθείτε, κάντε το σταυρό σας, πάρτε από μίαν πέτρα και πάμε!»

Ν. Καζαντζάκη, Ο Καπετάν Μιχάλης (Ελευτερία ή Θάνατος), Αθήνα 1964, σ. 177

ΠΗΓΗ 3

Ι. Ισπανική Γελοιογραφία

Η Ελλάδα είναι πράγματι, πολύ μικρή, για να καταπιεί ένα τόσο μεγάλο κομμάτι.

Πρέπει λοιπόν οι Δυνάμεις⁴ να πάρουν το μερτικό τους.

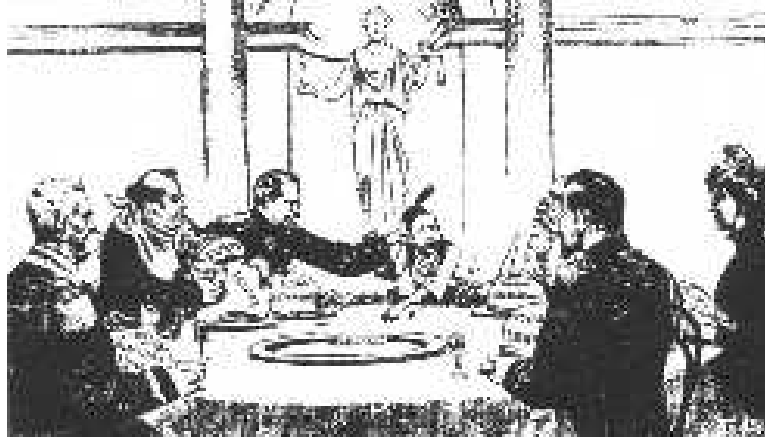
(Campana de Gracia, της Βαρκελώνης, 27 Φεβρουαρίου)

³ Το λιμάνι της Σούδας, «το καλύτερο φυσικό λιμάνι σ' όλη την Ανατολή», είχε ιδιαίτερη σημασία για την πολιτική των ευρωπαϊκών κυβερνήσεων στο Κρητικό Ζήτημα. Βλ. σχετικά Β. Ψιλάκης, *Ιστορία της Κρήτης*, τ. 3, Χανιά 1909, σ. 1200, Π. Πρεβελάκης, *Παντέρμη Κρήτη*, Αθήνα 1945, σ. 137 και John Grand-Carteret, *Η Κρήτη του 1897 στη διεθνή Γελοιογραφία*, μτφρ. Μ. Σπυριδάκης, εισαγωγή Ν. Ανδριώτης, σχόλια - επιμέλεια Β. Δανέζη-Λαμπρινού, εκδ. Μικρός Ναυτίλος, Ηράκλειο 1996, σ. 9, σημ. 2.

⁴ Οι Μεγάλες Δυνάμεις διανέμουν κάτω από τα οργισμένα βλέμματα του Έλληνα την Κρήτη. Διακρίνεται και το σαρίκι κάποιου Τούρκου που παρακολουθεί.

II. Ολλανδική Γελοιογραφία

Η εφαρμογή των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων

Ο αυτοκράτορας Γουλιέλμος προς την Ελλάδα:
Τα μικρά παιδιά δεν τρώνε με τους μεγάλους. Αυτές είναι οι αρχές μας⁵.
(Weekblad voor Nederland, του Άμστερνταμ, 28 Φεβρουαρίου)

Πηγή: John Grand-Carteret, *Η Κρήτη του 1897 στη Διεθνή Γελοιογραφία*,
150 γελοιογραφίες από το διεθνή τύπο, μτφρ. Μ. Σπυριδάκης, εισαγωγή Ν. Ανδριώτης,
σχόλια - επιμέλεια Β. Δανέζη-Λαμπρινού, εκδ. Μικρός Ναυτίλος, Ηράκλειο 1996,
σσ. 134, 136.

Με αφετηρία το περιεχόμενο των πηγών (1, 2, 3) και τις ιστορικές σας γνώσεις να συζητήσετε στην τάξη για τους παράγοντες που καθόρισαν την εξέλιξη του Κρητικού Ζητήματος το 19ο αιώνα.

⁵ Οι Μεγάλοι μοιράζουν τον κόσμο. Από αριστερά: η Ιταλία έχει πάρει τη Ρώμη, η Αγγλία έχει πάρει μεταξύ άλλων την Κύπρο, τη Μάλτα και την Αίγυπτο, η Γερμανία την Αλσατία-Λωραίνη, η Αυστρία τη Βοσνία-Ερζεγοβίνη, η Γαλλία την Τύνιδα και την Αλγερία, η Ρωσία την Πολωνία και το Βατούμ. Είναι οι «μερίδες» που είχαν ήδη εξασφαλίσει στο περίφημο «δείπνο» (συνέδριο) του Βερολίνου, το 1878. Τώρα, το πιάτο της Κρήτης (Crete) βρίσκεται στο τραπέζι και ο μικρός (Ελληνας) πάει να αρπάξει.

Εργασία για το σπίτι

ΠΗΓΗ 1

Διπλωματικός χειρισμός από τον Καποδίστρια του ζητήματος των συνόρων του νέου κράτους

Ο Καποδίστριας είχε ως αρχή στις ενέργειες του το «δια βαθμών προχωρείν» και σύμφωνα με τις υπάρχουσες κάθε φορά δυνατότητες.

.....
Έτσι, γράφοντας ο Καποδίστριας προς τον αυτοκράτορα Νικόλαο στις 3/15 Ιουλίου 1827, όταν δηλ. μόλις είχε υπογραφεί η συνθήκη της 6ης Ιουλίου 1827, ενώ η Επανάσταση βρισκόταν σε μεγάλη εξάντληση και αντιμετώπιζε τον κίνδυνο πλήρους συντριβής και άρα είχε άμεση ανάγκη από τη συμπαράσταση των τριών συμμάχων Δυνάμεων, δέχεται αδιαμαρτύρητα και σχεδόν ως αγαθό την αυτονομία απλώς της χώρας με υποτέλεια στον σουλτάνο και δεν θίγει το ζήτημα των συνόρων του νέου κράτους.

.....
Τρεις μήνες αργότερα όταν έχει κυρωθεί η συνθήκη της 6ης Ιουλίου και οι ειδήσεις από την Ελλάδα εμφανίζουν την κατάσταση κάπως βελτιωμένη, ο Καποδίστριας εμφανίζεται τολμηρότερος. Στην από 3 Οκτωβρίου 1827 απάντησή του προς τον Ουίλλιαμ Όρτον του αγγλικού υπουργείου των εξωτερικών διαμαρτύρεται μάλλον έντονα για τυχόν περιορισμό των εδαφών που θα δίνονταν στην Ελλάδα και διεκδικεί γι' αυτή εκτεταμένη περιοχή, με σύνορα «από του Αμβρακικού κόλπου μέχρι του Θερμαϊκού (της Θεσσαλονίκης) επί γραμμής διαπερώσης την Θεσσαλίαν και την Μακεδονίαν», «προσπιθεμένων δε και των νήσων του τε Αιγαίου και της ελάσσονος Ασίας». Δεν αναφέρει ακόμη ως διεκδικούμενα εδάφη ούτε την Κρήτη ρητώς ούτε την Ήπειρο. Παρ' όλα αυτά στην αρχή του ίδιου εγγράφου, απαντώντας γενικώτερα για τα ιστορικά δίκαια της Ελλάδος, αναφέρεται και σε περιοχές της Μικράς Ασίας και στην Κύπρο και στην Κρήτη:

«Τα όρια της Ελλάδος από τεσσάρων μεν αιώνων διεγράφησαν υπό δικαιωμάτων, τα οποία ούτε ο χρόνος ούτε οι πολύμορφοι συμφοραί ούτε η δορυκτησία ουδέποτε ίσχυσαν να παραγράψωσι, διεγράφησαν δε από του 1821 δια του αίματος του χυθέντος εις τας σφαγάς των Κυδωνιών, της Κύπρου, της Χίου, της Κρήτης, των Ψαρών, του Μεσολογγίου και εις τας πολυαριθμούς ναυμαχίας τε και πεζομαχίας, εν αις εδοξάσθη το γενναίον τούτο Έθνος...».

I.E.E., τόμος ΙΒ', σ. 497

ΠΗΓΗ 2

Ο Καποδίστριας στο από 11/23 Σεπτεμβρίου 1828 «Υπόμνημα εμπιστευτικόν της Α.Ε. του Κυβερνήτου της Ελλάδος προς τους αντιπροσώπους των Τριών Συμμάχων Δυνάμεων», όπου ανέπτυξε τις γνώμες της ελληνικής

κυβερνήσεως «περί του προς εκτέλεσιν της Συνθήκης (της 6ης Ιουλίου 1827) προσφωρωτέρου τρόπου», αναφέρεται στα «μάλιστα συνεσταλμένα όρια» της Ελλάδος και γράφει μεταξύ άλλων τα εξής:

«... Η φυσικωτάτη οροθεσία, εξ ης μόνης ήθελεν απολάβει η νέα Επικράτεια τον προσήκοντα σχηματισμόν προς τε το φυλάττεσθαι κατά των Τούρκων και προς το συστήσαι την υγειονομίαν, ήθελεν είσθαι κατά γην μεν γραμμή προϊούσα από των βάσεων του όρους Ολύμπου κατά τον Θερμαϊκόν κόλπον, δια του όρους Χάσια και Μετσόβου και Χορμόβου και Σαμαρίνας και Γαρδικίου, εις το Παλέρμον και την Αδριατικήν θάλασσαν. Των δε νήσων, η μεν Εύβοια, εικότως εντός των ελληνικών ορίων περιλαμβανομένη, θέλει σκεπάζει τα της Αττικής παράλια, παρ' α και μηκύνεται, η δε Κρήτη έσται το έσχατον προς μεσημβριαν μεθόριον, σκέπασμα των άλλων του Αιγαίου νήσων».

.....
Ειδικώτερα, για τη συμπερίληψη της Κρήτης στο ελληνικό κράτος, εμφανίζει ως ισχυρό λόγο τον κίνδυνο, αν μείνει έξω από τα σύνορα της Ελλάδος η μεγαλόνησος αυτή, να αποτελέσει βάση για επιθέσεις των Τούρκων εναντίον της Πελοποννήσου ή των ελληνικών νήσων και ορμητήριο για δράση πειρατών και πάλι στο Αιγαίο.

I.E.E., τόμος ΙΒ', σσ. 512-513

ΠΗΓΗ 3

Η διάσκεψη στον Πόρο των (1828) πρεσβευτών των τριών Δυνάμεων απέδωσε ικανοποιητικώτατο αποτέλεσμα για τη ρύθμιση του Ελληνικού Ζητήματος, προπάντων σχετικά με την «οροθεσία» του ελληνικού κράτους.

.....
Η ... γνωμάτευση των τριών πρεσβευτών ... υπερέβαινε τις οδηγίες που είχαν λάβει από τους προϊστάμενους των «εν Λονδίνω πληρεξουσίου» πρότεινε ρητά να συμπεριληφθή και η Εύβοια στο έδαφος του ελληνικού κράτους και συνηγορούσε για τη συμπερίληψη σ' αυτό και της Σάμου και της Κρήτης.....

Η ελληνική αυτή επιτυχία κατορθώθηκε με την αυτοπρόσωπη στον Πόρο παρουσία του Κυβερνήτη και με τη φιλελληνική πρωτοβουλία των πρεσβευτών, ιδιαίτερα του Στρ. Κάνιγκ, εξαδέλφου του Γ. Κάνιγκ και φίλου από το 1814 του Καποδίστρια.

Οι προτάσεις όμως του Στρ. Κάνιγκ αποδοκιμάσθηκαν από τον προϊστάμενό του υπουργό των Εξωτερικών της Αγγλίας Άμπερτην σε έγγραφο από 6/18 Νοεμβρίου 1828 ... Σε έγγραφο από 8/20 Δεκεμβρίου τόνιζε ο Άμπερτην, σχετικά με την Κρήτη: « ...η βρετανική Κυβέρνηση δεν θα επιτρέψη ποτέ να περιέλθει το σπουδαίο αυτό νησί στο Κράτος του Καποδίστρια ή σε οποιαδήποτε άλλη Δύναμη προς βλάβη των εμπορικών συμφερόντων των συμβαλλομένων Δυνάμεων». Έγραφε μάλιστα προς τον πρωθυπουργό του Ουέλλινγκτον στις 28 Οκτωβρίου: «Είμαι πολύ ανήσυχος με το ζήτημα της Κρήτης, που μου φαίνεται πιο σπουδαίο από όλα τα άλλα της Ελλάδος στο σύνολό τους».

Ι.Ε.Ε., τόμος ΙΒ΄, σ. 513

ΠΗΓΗ 4

Και με άλλο τρόπο δοκίμασε ο Κυβερνήτης να βελτιώσει την πολιτική των τριών Δυνάμεων στο Ελληνικό ζήτημα πέρα από τους όρους του Πρωτοκόλλου της 10/22 Μαρτίου 1829. Ο Λεοπόλδος του Σαξονικού Κοβούργου ενδιαφερόταν για τον θρόνο της Ελλάδος, και είχε τη δυνατότητα να εργασθεί για τη βελτίωση των συνόρων του νέου κράτους. Σε επιστολή του πρίγκιπας αυτού, που αργότερα εκλέχθηκε από τις τρεις Δυνάμεις «Ηγεμών της Ελλάδος», ο Καποδίστριας απάντησε με το από 18 Μαΐου 1829 υπόμνημα, αλλά και με ανάπτυξη προφορική στον απεσταλμένο του Στόκμαρ, επιμένοντας για την ανάγκη να συμπεριληφθούν στο ελληνικό κράτος η Σάμος και η Κρήτη, κάτι που δεν πρόβλεπε το πρωτόκολλο της 10/22 Μαρτίου 1829.

I.E.E., τόμος IB', σ. 523

ΠΗΓΗ 5

22 Ιανουαρίου / 3 Φεβρουαρίου 1830: Πρωτόκολλο του Λονδίνου. Η Κρήτη μένει έξω από τα όρια του νέου Ελληνικού κράτους.

Με αφετηρία τα παραθέματα και τη βοήθεια σχετικής βιβλιογραφίας, να μελετήσετε τα εξής ζητήματα:

1. «Ο Ι. Καποδίστριας είχε ως αρχή στις ενέργειές του το «δια βαθμών προχωρείν» και σύμφωνα με τις υπάρχουσες κάθε φορά δυνατότητες». Στο πλαίσιο αυτής της αρχής να παρουσιάσετε και να κρίνετε τις διπλωματικές προσπάθειες του Καποδίστρια για τη συμπερίληψη της Κρήτης στο νέο ελληνικό κράτος.
2. Να παρουσιάσετε και να σχολιάσετε τα επιχειρήματα που χρησιμοποιεί ο Ι. Καποδίστριας για να πείσει τις Μεγάλες Δυνάμεις για την αναγκαιότητα της συμπερίληψης της Κρήτης στο ελληνικό κράτος.
3. Να προσδιορίσετε και να αναλύσετε τους παράγοντες που συνετέλεσαν στη διάψευση των προσδοκιών του Ι. Καποδίστρια ότι η επαναστατημένη Κρήτη θα δικαιωνόταν με τις διεθνείς συμβάσεις.

Ενδεικτική Βιβλιογραφία:

- *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους*, τόμος IB', σσ. 495-513, 519-529
- Ελ. Μπελιά, «Το Κρητικόν Ζήτημα επί Καποδίστρια», Πεπραγμένα του Γ' Διεθνούς Κρητολογικού Συνεδρίου, τόμος Γ', Εν Αθήναις 1975, σσ. 231-248.